

Tejfalussy András okl. vill. mérnök (személyi szám.:1-420415-0215) AGROANALÍZIS TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG gmk va. (1036 Lajos u. 115.), Cégbíróság által kijelölt végelszámoló, Ptk. Megbízás nélküli ügyvitel keretében közérdekű feljelentéseivel, bejelentéseivel, javaslataival kárelhárító méréstani tudományos szakértő (www.tejfalussy.com, +36-202181408, tudomanyos.rendorseg.pjt@gmail.com).

MEHNAM-info / Jogjavítás

Iratjel: alkotmanybirak-hazaarulasban-bunsegedezese-140411

Hazaárulási vádat jelentek be a külföldiek magyarországi terület eltulajdonításait megengedő „jogszabályi kivételeket” elfogadó 35/1994. (VI. 24.) AB határozatért felelős hazai alkotmánybírák, Dr. Sólyom László és büntársai ellen.

*Indokolás: Az Alkotmánybíróság 35/1994. (VI. 24.) AB határozat II./ *5.§ (1) és (2) és (3) és a 7.§ (2) és 14. § szerint megengedett „kivételeknek” a kombinálása lehetővé teszi, hogy külföldi cégek és vagy külföldi személyek magyarországi egyházalapítással, magyar-külföldi vegyes tulajdonosú cég felosztásánál osztozkodással, törvényes örökléssel, elbirtoklással, ráépítéssel, kisajátítással és a kárpótlás célú árverés során történő tulajdonszerzéssel stb. „örök időkre” eltulajdoníthassák hazánk területeit, tehát az ezeket „alkotmányosnak” feltüntető (alább mellékelt) határozatért felelős alkotmánybírák hazaárulásban bűnsegédkeznek! Az alkotmánybírák e hazaárulási bűnözése a Hagyományos Nemzeti Alkotmányunk, az Aranybulla jogszabályai általuk semmibe vételén alapul. A területátjátszás ellen korábban írt és a médiában közzétett (országgyűlési szakértői) véleményeimet lásd: <http://www.tejfalussy.com/regiweboldalok/www.aquanet.fw.hu/szoveg/FOLDTORVENYICSALASf.htm>*

Verőce, 2014. 04. 11. Tejfalussy András

Melléklet:

OptiJUS Light - jogszabály

35/1994. (VI. 24.) AB határozat

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság a köztársasági elnöknek az Országgyűlés által elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény rendelkezései alkotmányellenessége vizsgálatára irányuló indítványa alapján - dr. Kilenyi Géza és dr. Szabó András, valamint dr. Sólyom László alkotmánybíróknak a törvény 6. §-át érintő különvéleményével, továbbá dr. Sólyom László párhuzamos indokolásával - soron kívüli eljárásban meghozta a következő határozatot.

1. A termőföldről szóló, az Országgyűlés által 1994. április 6-án elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény (a továbbiakban: Ftv.) korlátozó rendelkezései addig alkotmányosak, ameddig az elbírált korlátozások ésszerű indokai tárgyilagossá mérlegelés szerint fennállanak.

2. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az Ftv. 5., 6., 7. és 9. §-a nem ellentétes az Alkotmány 9. § (1) bekezdésével, 13. § (1) bekezdésével, 14. §-ával, 56. §-ával és 70/A § (1) bekezdésével.

3. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az Ftv. 13. és 14. §-a nem ellentétes az Alkotmány 9. és 70/A §-ával.

Az Alkotmánybíróság ezt a határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

1/15. oldal, 2014-04-10, Iratjel: alkotmanybirak-hazaarulasban-bunsegedezese-140411

INDOKOLÁS

I.

A köztársasági elnök az Alkotmány 26. § (4) bekezdésében megállapított jogkörében eljárva, az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 1. § a) pontjára és 35. §-ára hivatkozva 1994. április 29-én kelt indítványában kérte az Alkotmánybíróságot, hogy végezze el az Ftv. 5., 6., 7., 9., 13. és 14. §-ának előzetes alkotmányossági vizsgálatát.

Az indítvány I. fejezete az Alkotmány és a Polgári Törvénykönyv kapcsolódó rendelkezéseinek, valamint az Alkotmánybíróság néhány, a tulajdonjogot érintő határozatának felidézésével a tulajdonosi jogállásra és a tulajdonszerzési képességre vonatkozóan - kételyeket kifejező rövid elemzést tartalmaz.

Az indítvány II. fejezetében az indítványozó az Alkotmány 9. § (1) bekezdésére hivatkozással, valamint a 21/1990. (X. 4.) AB, a 18/1992. (III. 30.) AB, az 53/1992. (X. 29.) AB határozatokra utalva először kinyilvánítja: "Ebből az alkotmányi rendelkezésből az következik, hogy a polgári jogi szabályozás során a polgári jogi jogviszonyok alanyait-az azonos szabályozási koncepción belül, tekintettel az Alkotmány 70/A. §-ában írt összefüggésekre is egyenlőknek kell tekinteni". Ezt követően pedig arra emlékeztet, hogy "a jogegyenlőség alkotmányos elvével ellentétes a megkülönböztetés egyfelől a természetes személyek és a jogi személyek, másfelől a különböző jogi személyek között [pl. 34/1992. (VI. 14.) AB]".

A III. fejezetben indítványozó az Alkotmány 14. §-ában biztosított öröklési jog tartalmának és korlátainak rövid értékelését fogalmazza meg. Ennek keretében megállapítja: "Az öröklési jog rendszerében kerül szabályozásra, de lényegében a tulajdonjog rendelkezési jogosítványai közé tartozik az a jog, hogy mindenki halála esetére egyoldalú nyilatkozattal (végrendelet) vagy szerződéssel (halál esetébe szóló ajándékozás, öröklési szerződés) szabadon rendelkezhet vagyonaáról. A tulajdonhoz kapcsolódó részjogosítvány, a rendelkezési jog a tulajdon feletti döntés szabadságát foglalja magában [7/1991. (II. 28.) AB], amely korlátozható jog. A rendelkezési jog korlátozása azonban alkotmányellenes, ha nem elkerülhetetlen, tehát kényszerítő ok nélkül történik, továbbá ha a korlátozás súlya a korlátozással elérni kívánt célhoz képest aránytalan".

Az indítvány IV. fejezete az Ftv. alkotmányellenesnek, illetve aggályosnak tartott 5., 6., 7., 9., 13. és 14. §-ának rendelkezéseit foglalja össze. Ezt követően az indítvány a következő V. fejezettel zárul: Mindezekre figyelemmel indítványozom, hogy a tisztelt Alkotmánybíróság vizsgálja meg, és nyilvánítson véleményt arról, hogy

1. a tulajdonszerzés ilyen korlátozása - túl azon, hogy a piaci törvények érvényesülésének, a földárak közgazdasági törvények szerinti alakulásának akadályozását is eredményezi; sérti a magántulajdon kezelésében kialakított nemzeti konszenzust, rontja az ország nemzetközi versenyképességét, a gazdaságos üzemi méretek kialakítását és a nemzetközi integrációkban való bekapcsolódást - nem sérti-e az Alkotmány 9. § (1) bekezdésében, 13. § (1) bekezdésében, 14. §-ában, 56. §-ában, valamint 70/A. § (1) bekezdésében írt elveket;

2. "a haszonbérlet körének és a haszonbérlet időtartamának meghatározása során a különböző gazdálkodó alanyok közötti különbségtétel nem sérti-e az Alkotmány 9. § (1) bekezdésében és 70/A. §-ában írt jogegyenlőségi elvet, valamint az Alkotmány 9. § (2) bekezdésében írt alkotmányossági elvet, amely szerint a Magyar Köztársaság elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát".

II.

Az Ftv.-nek azok a rendelkezései, amelyeknek előzetes alkotmányossági vizsgálatát az indítványozó kezdeményezte, a következők:

"5. § (1) Belföldi magánszemély termőföld tulajdonjogát csak olyan mértékben szerezheti meg, hogy a tulajdonában legfeljebb 300 hektár nagyságú vagy 6000 aranykorona (a továbbiakban: AK) értékű termőföld legyen."

(2) Az (1) bekezdés szerinti mérték megállapításánál a termőfölddel együtt önálló ingatlant (földrészletet) képező művelés alól kivett föld területét is figyelembe kell venni.

(3) A belföldi magánszemély által megszerezhető termőföld mértékének megállapításánál figyelmen kívül kell hagyni a legfeljebb 6000 m² területtel önálló ingatlanként (földrészletként) kialakított tanya területén levő termőföldet.

(4) A magánszemély az e törvény hatálybalépésekor meglévő termőföld tulajdonát legfeljebb annak területnagyságát és AK értékét meg nem haladó területnagyságú és AK értékű termőföldre cserélheti.

(5) Az e törvény hatálybalépésekor meglévő termőföld

a) kisajátítása folytán kapott kártalanítás összegéből vásárolt termőföld,

b) közös tulajdonának megszüntetésével tulajdonba kerülő termőföld területnagysága és AK értéke az (1) bekezdés szerinti mértéket meghaladhatja.

6. § (1) Belföldi jogi személy és jogi személyiség nélküli más szervezet termőföld tulajdonjogát - a Magyar Állam, az önkormányzat, az erdőbirtokossági és legelőbirtokossági társulat és **a közalapítvány kivételével**-nem szerezheti meg.

(2) Egyházi jogi személy végintézkedés, illetőleg ajándékozási, tartási vagy gondozási szerződés alapján termőföldre tulajdonjogot szerezhet.

7. § (1) A külföldi magánszemély és jogi személy termőföld és védett természeti terület tulajdonjogát nem szerezheti meg.

(2) Az (1) bekezdés szerinti tilalom nem vonatkozik arra az esetre, ha a külföldi a védett természeti területen kívüli termőföld tulajdonjogát az 5. § (3)-(5) bekezdése szerint szerzi meg.

9. § A tulajdonszerzési korlátozásba ütköző szerződés semmis. Ha az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéssel az e törvényben meghatározott tulajdonszerzési korlátozásba ütköző módon, illetőleg a megengedett szerzési mértéket meghaladóan termőföld vagy védett természeti terület tulajdonjogának megszerzésére kerülne sors, a földhivatal az okirat nyilvánvaló érvénytelensége esetére irányadó szabályok szerint jár el.

13. § (1) Belföldi magán- és jogi személy, illetőleg jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet - a Magyar Állam és az önkormányzat kivételével - a termőföldre vonatkozó haszonbérleti szerződést legfeljebb a (2)-(4) bekezdések szerinti határozott időre kötheti meg.

(2) A haszonbérleti szerződés leghosszabb időtartama a (3)-(4) bekezdésben foglalt kivételekkel legfeljebb 10 év lehet.

(3) Erdő művelési ágú termőföldre, illetőleg erdő telepítésére vonatkozó haszonbérleti szerződést legfeljebb a termelési időszak (vágásérettségi kor) lejártát követő ötödik év végéig lehet megkötni.

(4) Szőlő és gyümölcsös művelési ágú és más ültetvénytel betelepített termőföldre, illetőleg szőlő, gyümölcsös vagy más ültetvény telepítése céljából a haszonbérleti szerződést legfeljebb annak az évnek a végéig lehet megkötni, amíg a szőlő, gyümölcsös, illetőleg ültetvény értékkel bír (értékcsökkenési leírási időszak).

"14. § Külföldi magán- és jogi személy legfeljebb a belföldiekre meghatározott időtartamra köthet haszonbérleti szerződést."

Az Alkotmánybíróság megjegyzi, hogy az Ftv.-nek "A termőföld tulajdonjogának megszerzése" c. II. fejezetét a következő szövegű 4. § vezeti be: **"E fejezet alkalmazása szempontjából tulajdonszerzésnek kell tekinteni a termőföld tulajdonjogának - ideértve a részarányként meghatározott tulajdont is - bármilyen jogcímen (szerzőmódon) történő megszerzését, kivéve a törvényes örökléssel, az elbirtokolással, ráépítéssel, kisajátítással és a kárpótlási célú árverés során történő tulajdonszerzést"**.

III.

Az Alkotmánybíróság határozatának indoklásául az alábbiakat állapítja meg:

1. Az Alkotmánybíróság már több határozatában kinyilvánította, hogy az Alkotmány gazdaságpolitikai szempontból semleges. Az Alkotmányból az állami beavatkozás nagysága, ereje, még kevésbé annak tilalma közvetlenül nem vezethető le [33/1993. (V. 28.) AB határozat, ABH 1993, 249.]. Az Alkotmánybíróság a törvényhozó és a végrehajtó hatalom gazdaságpolitikai törekvéseit, a piacgazdaság tartalmára és színvonalára vonatkozó felfogását alkotmányossági szempontból nem értékelheti, és ezért azokat sajátjával nem helyettesítheti. A piacgazdaságnak és a versenyszabadságnak nincs saját alkotmányossági mércéje. A piacgazdaság fenntartásának és védelmének állami feladatát mindenekelőtt az egyes alapjogok érvényesítésével és védelmével lehet, illetve kell az államnak megvalósítania. Az Alkotmánybíróság a piacgazdaság, a versenyszabadság és más hasonló államcélak alkotmányellenes megsértését csak szélsőséges esetben állapítja meg, ha az állami beavatkozás, "fogalmilag és nyilvánvalóan" ellentétes az államcélal [21/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABK 1994. április, 170.].

2. Az Alkotmánybíróság a termőföld mértékére és értékére vonatkozó korlátozás alkotmányossági elbírálásánál abból indult ki, hogy az alapjognak nem minősülő egyéb jogra vonatkozó, személyek közötti hátrányos megkülönböztetés vagy más korlátozás alkotmányellenessége akkor állapítható meg, ha a sérelem összefüggésben áll valamely alapjoggal, végső soron az emberi méltóság általános személyiségi jogával és a megkülönböztetésnek, illetve korlátozásnak nincs tárgyilagos mérlegelés szerint ésszerű indoka, vagyis önkényes.

Az Alkotmánybíróság továbbá azt is figyelembe vette, hogy a földtulajdon sajátos természeti és vagyoni jellemzői: nevezetesen a föld véges jószág volta (a föld ugyanis mint természeti tárgy korlátozott mértékben áll rendelkezésre és nem szaporítható, mással sem helyettesíthető), nélkülözhetetlensége, megújulóképesége, különleges kockázatérzékenysége és alacsony nyereséghezama a földtulajdon különös szociális kötöttségét testesítik meg. Ezek a körülmények indokolhatják a tulajdonosi jogokkal szemben a közérdek érvényesítését. Az Alkotmánybíróság már korábban is kimondta, hogy sajátosságai folytán a földtulajdonnak más tulajdoni tárgyaktól eltérő jogi kezelése adott vonatkozásban indokolt [16/1991. (IV. 20.) AB határozat, ABH 1991,62; 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, ABH 1993. 381.].

Mivel a termőföld véges jószág, a rá vonatkozó tulajdon szociális kötöttségei szükségképpen kapcsolódnak az állaghoz, a területi kiterjedtséghez és az értékhez. A termőföld piaca és megfelelő ára a hosszú időszakon keresztül mesterségesen visszatartott ingatlanforgalom miatt még nem alakulhatott ki. Mindezek a tárgyi adottságok, körülmények és összefüggések miatt a termőföldpiac kialakulása és az ezt elősegítő birtokszerkezet létrehozása - mint az Ftv. javaslatának indoklásában is jelzett alkotmányos cél - tekintetében alkotmányellenesség nem állapítható meg.

3. A tulajdon alapjogi védelmének sajátosságai miatt az állami beavatkozás alkotmányossága megítélésének súlypontja, az alkotmánybírósági értékelés voltaképpeni tere a cél és eszköz, a közérdek és a tulajdonkorlátozás arányosságának megítélése lett. A birtokmaximum Ftv. általi meghatározása tekintetében megállapítható, hogy az a földtulajdonosok rendelkezési jogát olyan kis mértékben korlátozza csak, amely az alkotmányos célhoz képest nem aránytalan. A tulajdont szerezni kívánók tulajdonhoz való alapjogát a termőföld birtokmaximálása nem érinti, mert a tulajdonhoz való alapjog nem terjed ki a tulajdonszerzésre. A tulajdonszerzés joga nem alapjog, nem érinti a jogképességnek az Alkotmány 56. §-ában biztosított alapjogát sem. Az Ftv. a földszerzésre jogosult magánszemélyek között semmilyen különbséget nem tesz, ezért az Alkotmány 70/A. §-ának sérelme nem állapítható meg. Nem korlátozza aránytalanul a birtokmaximálás a piacgazdaság és a szabad verseny tartalmi összetevőjéhez tartozó vállalkozáshoz való alapjogot sem. Az Ftv. senkit sem zár el attól, hogy mezőgazdasági vállalkozó legyen. Ehhez ugyanis a földtulajdon jogának megszerzése nem feltétlenül szükséges.

A "vevők" oldalán alapjog korlátozás nem állapítható meg, mert a tulajdonszerzés képessége és a szerződési szabadság nem minősül alapjognak. Eme alapjognak nem minősülő jogok korlátozása akkor lenne alkotmányellenes, ha a korlátozásnak tárgyilagos mérlegelés alapján nem lenne ésszerű indoka.

Az Ftv.-ben meghatározott birtokmaximálás indoka az "egészséges birtokszerkezet" kialakítása, illetve a termőföld reális árának kialakulásáig a földbirtok koncentrációjának megakadályozása. Az egészséges birtokszerkezet tehát ebben az időbeli keretben és a fejlett piaci viszonyok hiányához képest értendő. Az Ftv. szerinti birtokkorlátozás ebben a vonatkozásban része a piacgazdaság megteremtésére vonatkozó alkotmányi feladat végrehajtásának.

A földbirtok-politika meghatározása éppen úgy mint a lakáspolitikáé vagy általában a gazdaságpolitikáé, az Országgyűlésre és a Kormányra tartozik. Az alapjogsértés esetén kívül az Alkotmánybíróság e tekintetben csak akkor léphet közbe, ha ez a földbirtok politika "fogalmilag és nyilvánvalóan kizárná a piacgazdaság létét" [21/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABK/1994. április, 170.] vagy ha tárgyilagos mérlegelés szerint ésszerű indok nélkül korlátoz egyéb jogot. A vizsgált esetben a földtulajdonszerzés korlátozása olyan állami beavatkozásnak minősül, amelyet éppen a piaci viszonyokra való áttérés indokol. A mennyiségi korlátozás módszere, vagyis a megszerzhető termőföld felső határának területmérték és érték szerinti megállapítása ugyancsak ésszerű.

Az Ftv. a megszerzhető földterület és érték felső határának meghatározása révén egyértelműen kifejezi, hogy mit tart az Országgyűlés az átmeneti helyzetben "egészséges birtokszerkezetnek". Ennek megállapítása által elkerülhetők azok a nehézségek, amelyek akkor keletkeznek, ha a törvény a jogpolitikai célt mondja ki csupán, és az eseti mérlegelést a hatóságokra bízta. Kétségtelen azonban, hogy ezzel a törvényalkotó lemondott arról is, hogy a megvalósítás eszközeit a joggyakorlat rugalmasan kezelje, e helyett mintegy megőrökíti az átmenetileg szükséges helyzetet, hiszen változtatás csak törvénymódosítással lehetséges.

Az Ftv.-ben előírt átmeneti birtokmaximálást ezért az Alkotmánybíróság alkotmányossági szempontból nem kifogásolta. Mivel azonban a jelzett átmeneti birtokmaximálás csakis addig alkotmányos, amíg ésszerű indokai fennállnak, az Alkotmánybíróság a határozat rendelkező részében elvi érveléssel nyilvánította ki a korlátozás

átmeneti jellegét, vagyis az ésszerű indokok fennállásához kötöttségét.

A hasonló, tehát átmenetileg szükségesnek tartott korlátozások alkotmányosságát az Alkotmánybíróság eddig az arányosság ismérvének segítségével döntötte el. Elidegenítési és terhelési tilalom esetén következetesen megkövetelte az arányossághoz, hogy a korlátozás időtartama kiszámítható legyen [7/1991. (II. 28.) AB határozat, ABH 1991. 27; 24/1992. (IV. 21.) AB határozat, ABH 1992., 129.]. A reális piaci földárak kialakulásához szükséges időt az Alkotmánybíróság azonban nem tudja felbecsülni. Ha a törvényhozót köteleznék arra, hogy állapítson meg pontos határidőt, az Országgyűlés aggálytalanul meghosszabbíthatná azt, ha a piaci árak még nem alakultak ki. Arra a kérdésre, hogy megtámadható lesz-e a törvény, ha az indokoltnál hosszabb ideig marad hatályban a korlátozás, az Alkotmánybíróság igenlő választ ad. Ha tehát a korlátozást alátámasztó ésszerű indokok már nem állanak fenn, az Ftv. korlátozó rendelkezései megtámadhatókká válnak.

4. Az Ftv. a külföldi magánszemélyeket és jogi személyeket - csekély kivételtől eltekintve - kizárja a termőföld és védett természeti terület tulajdonjogának megszerzéséből (7. §). Az Ftv. javaslatának indokolása a külföldi és a magyar földárak közötti különbségre utal, amelynek alapján egyre gyakoribb a külföldiek földvásárlása, a külföldiek és belföldiek megkülönböztetése az Ftv.-ben az indítvány szerint az Alkotmány 70/A. §-ába ütközik. Ezzel szemben a külföldiek tulajdonszerzési jogára is áll mindaz, amit a magyar magánszemélyekre nézve az Alkotmánybíróság az előbbieken kifejtett. A megkülönböztetés tehát nem alapjog tekintetében áll fenn. A kérdés e vonatkozásban tehát az, hogy nem önkényes-e az Ftv.-nek az a megoldása, hogy a magyar magánszemélyekkel szemben a külföldiek nem a birtokszerzés mértékében korlátozóztak, hanem - csekély kivételtől eltekintve - ki vannak zárva a termőföldre és védett természeti területre vonatkozó tulajdonszerzésből.

A külföldi földárakat és tőkeerőt tekintve a külföldiekkel szemben szigorúbb védelem tárgyilagossá megítélés szerint ésszerűen indokolt. Mivel itt a termőföld és védett természeti terület vonatkozásában a szerzőképességet szinte teljesen megvonja a törvény, felmerül az a kérdés, hogy az ésszerűség összhangban van-e azzal az alkotmánybírói gyakorlattal, amely ilyenkor pontos határidőt követel meg. Erre a kérdésre az Alkotmánybíróság azt válaszolja, hogy a szinte teljes kizárás ésszerű indokoltsága megszűnésének ideje előre nem határozható meg pontosan. Mindezek alapján az Alkotmánybíróság megállapíthatja, hogy a külföldiek - átmeneti - kizárása a termőföld és védett természeti terület tulajdonjogának megszerzéséből, tárgyilagossá mérlegelés szerinti ésszerű indoka miatt nem alkotmányellenes.

5. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy belföldi jogi személy és jogi személyiség nélküli más szervezet kizárása a termőföldre vonatkozó tulajdonjogszerzésből a szerzési tilalmak kijátszásának megelőzését szolgálja. A jogi személyen és jogi személyiség nélküli más szervezeten keresztül ugyanis a belföldi magánszemély a birtokmaximumot, a külföldi magánszemély és jogi személy pedig a szerzési tilalmat tudná megkerülni. Az a körülmény, hogy az Ftv. 6. §-a e tilalom alól kiveszi a Magyar Államot, az önkormányzatot, az erdőbirtokossági és legelőbirtokossági társulatot, valamint a közalapítványt, nem ütközik az Alkotmány 70/A. §-ában megállapított diszkriminációs tilalomba. A kivételezett jogalanyok mindegyike valamilyen módon közfeladatot vagy kizárólag közösen, osztatlan módon gyakorolható tevékenységet lát el, illetve vagyontárgyait közösségi használat céljára, a közösség érdekeinek és igényeinek kielégítésére köteles fordítani. A törvényalkotó megalapozottan feltételezhette, hogy a felsorolt jogalanyok kivétele a jogi személyre és jogi személyiség nélküli más szervezetre vonatkozó tilalom alól, a Magyar Állam és az önkormányzat közhatalmi jellege, a közalapítvány, valamint az erdőbirtokossági és legelőbirtokossági társulat jelzett sajátosságai folytán nem jár a termőföldre vonatkozó tulajdonszerzési tilalom kijátszásának súlyos veszélyével.

Amikor az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a bizonyos közös vonásokat magukon viselő, felsorolt jogalanyok kivétele a termőföldre vonatkozó tulajdonjogszerzési tilalom alól alkotmányosan elfogadható pozitív diszkriminációt jelent, azt sem tartja kizártnak, hogy a törvényalkotó megfelelő indokkal más jogi személyt vagy szervezetet is mentesítsen a vizsgált korlátozás alól. Azt azonban erre irányuló kifejezett indítvány hiányában - az Ab tv. 35. §-a szerinti eljárásban - az Alkotmánybíróság nem vizsgálhatta, hogy az Ftv. 6. §-ában felsoroltakon kívül vannak-e más jogi személyek és jogi személyiség nélküli szervezetek-és melyek azok-, amelyek vonatkozásában az itt alkalmazott pozitív diszkrimináció feltételei ugyancsak megállapíthatók. Az ugyanis a törvényhozó feladatkörébe tartozik- és a törvényhozó felelőssége -, hogy az azonos helyzetben levő jogalanyoknak a kivételes elbánás alapjául szolgáló szempontjait teljeskörűen, megfelelő körültekintéssel és elfogulatlansággal mérlegelje. Az indítvány szükségszerűen szoros értelmezése alapján az Alkotmánybíróság tehát nem vonta mérlegelésébe annak elbírálását, hogy mely szervezetek részesülhetnének még alkotmányosan előnyös megkülönböztetésben. Ez ugyanis már jogalkotási feladat lenne, amelyre az Alkotmánybíróságnak nincs hatásköre.

Azáltal, hogy az Ftv. 6. §-a lehetővé teszi egyházi jogi személy számára végintézkedés, ajándékozási, tartási, vagy gondozási szerződés révén termőföldre vonatkozó tulajdonjogszerzést, az egyházi jogi személyek alkotmányos szerepének betöltését segíti elő, a vizsgált tilalmak kijátszásának lehetősége pedig az egyházi jogi személyek körül-határoltsága és sajátosságai folytán elenyésző. Ezért e lehetőségek törvényi biztosítása sem minősíthető alkotmányellenesnek.

6. Termőföld tulajdonjogának törvényes örökléssel történő megszerzésére az Ftv. hatálya nem terjed ki (4. §). Az Alkotmány 14. §-ában meghatározott örökléshez való jog egyéb összetevőit Ftv. vizsgált előírásai az indokolás 2-5. pontjában foglaltak miatt ugyancsak nem korlátozzák szükségtelenül és aránytalanul, illetve ésszerűtlen indok nélkül.

7. Az indítványozó az Ftv.-nek a haszonbérlet terület nagyságáról rendelkező 22. és 23 §-ának alkotmányossági vizsgálatát nem kezdeményezte azt azonban kifejezetten indítványozta, hogy az Alkotmánybíróság vizsgálja meg és nyilvánítson véleményt arról, hogy " a haszonbérlet körének és a haszonbérlet időtartamának meghatározása során a különböző gazdálkodó alanyok közötti különbségtétel nem sérti-e az Alkotmány 9. § (1) bekezdésében és 70/A. §-ában írt jogegyenlőségi elvet, valamint az Alkotmány 9. § (2) bekezdésében írt alkotmányossági elvet, amely szerint a Magyar Köztársaság elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát." Az indítványozó tehát a különböző (nevezetesen szántó, szőlő, gyümölcsös, erdő, más ültetvénytel telepített) művelési ágú termőföldre vonatkozó haszonbérlet időtartamát meghatározó előírásokat nem kifogásolta. Az Ftv. a belföldi és a külföldi magánszemélyek és jogi személyek között nem különböztet a termőföldre vonatkozó, határozott időre szóló haszonbérlet maximált időtartama tekintetében, sőt a 14. § egyértelműen kinyilvánítja, hogy "Külföldi magán- és jogi személy legfeljebb a belföldiekre meghatározott időtartamra köthet haszonbérleti szerződést". A 13. § szerint pedig csak a Magyar Államra és az önkormányzatra nem vonatkozik az itt meghatározott haszonbérleti szerződés időtartamának maximálása.

A fentebb jelzett körülmények alapján az Alkotmánybíróság megállapítja: az a tény, hogy az Ftv. a Magyar Állam és az önkormányzat termőföldre vonatkozó haszonbérlete leghosszabb időtartamát nem határozta meg, nem ellentétes az Alkotmány 9. § (1) .bekezdésében és 70/A. §-ában foglalt jogegyenlőségi elvvel, mert e jogalanyok sokrétű (környezetvédelmi, természetvédelmi, szociális, kulturális, oktatási, infrastruktúrafejlesztési, gazdaságszervezési stb.) közhatalmi funkciói az előnyös megkülönböztetést megalapozzák. E megállapítás ugyancsak nem zárja ki, hogy alkotmányos érték, cél, illetve alapjog szolgálatában a törvényalkotó más jogalanyt is mentesítésben részesítsen. Hasonló okból nem sérti a különbségtétel az Alkotmány 9. § (2) bekezdésében foglalt vállalkozáshoz való jogot és versenyszabadságot sem.

Dr. Sólyom László s. k.,

az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Ádám Antal s. k.,

előadó alkotmánybíró

Dr. Kilényi Géza s. k.,

alkotmánybíró

Dr. Lábady Tamás s.k.,

alkotmánybíró

Dr. Schmidt Péter s. k.,

alkotmánybíró

Dr. Szabó András s. k.,

alkotmánybíró

Dr. Tersztyánszky Ödön s. k.,

alkotmánybíró

Dr. Zlinszky János s. k.,

alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: 418/A/1994/3

Dr. Kilényi Géza alkotmánybíró különvéleménye

A törvény 6. §-ának alkotmányosságára vonatkozó különvéleményemet az alábbiakban foglalom össze:

A belföldi jogi személyek tulajdonszerzéséről a törvény 6. §-a rendelkezik.

E. § a belföldi jogi személyek három kategóriáját különbözteti meg.

Az első kategóriába tartozik a Magyar Állam, az önkormányzat, az erdőbirtokossági és a legelőbirtokossági társulat, valamint közalapítvány. A felsorolt jogi személyek bármilyen jogcímen (szerzémódon) és nagyságrendi korlátozás nélkül szerezhetik meg termőföld tulajdonjogát.

A második kategóriába tartozik az egyházi jogi személy, amely a törvény hatálya alá tartozó szerzémódok (4. §) közül csupán végintézkedés, illetőleg ajándékozási, tartási vagy gondozási szerződés alapján, de ugyancsak nagyságrendi korlátozás nélkül szerezheti meg termőföld tulajdonjogát.

Végül a harmadik kategóriába tartozik az eddigiekben fel nem sorolt összes többi belföldi jogi személy és jogi személyiség nélküli más szervezet, amely egyetlen, a törvény hatálya alá tartozó szerzémódon sem szerezheti meg termőföld tulajdonjogát.

Az ismertetett kategorizálás a következő indokok miatt önkényes és ezért alkotmányellenes:

Az Alkotmánybíróság gyakorlata a testület működésének megkezdése - 1990. január 1. napja - óta következetes abban a kérdésben, hogy az Alkotmány 70/A. §-ában foglalt diszkriminációs tilalom nem csupán a természetes személyekre, hanem - azokkal az értelemszerű eltérésekkel, amelyek a természetes és jogi személyek között fennállnak - a jogi személyekre is irányadó.

Ennek az elvi álláspontnak egyik korai kifejtése olvasható a szövetkezeti tulajdonra nézve a 21/1990. (X. 4.) AB határozat (ABH 1990., 73-, 81.) indokolásában, amely egyebek között a következőket mondta ki:

"Az Alkotmány 9. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú és egyenlő védelemben részesül. Ez a rendelkezés azonban nem tekinthető a tulajdoni formák felsorolásának, mint amelyek valamelyikébe való besorolhatóság az alkotmányos védelem feltétele. Az Alkotmány nem tulajdonformák között különböztet, hanem ellenkezőleg: a tulajdon bármely formájára nézve éppen diszkrimináció-tilalmat fogalmaz meg."

"A 9. § (1) bekezdése ennek megfelelően az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdése jogegyenlőségi tételének, valamint a 9. § (2) bekezdésbe foglalt vállalkozási jog és verseny szabadsága általános tételének a tulajdonhoz való jogra vonatkoztatott kifejtése. A 9. § (1) bekezdése tehát nincs összefüggésben az Alkotmány 13. §-ával, amely a tulajdonhoz való jogot egyébként is a 9. § (1) bekezdésében foglalt különbségtétel nélkül biztosítja."

"Az indoklás idézett szövegrészére való utalás mellett, azt mintegy továbbfejlesztve mondta ki a főléről szóló törvény utólagos normakontrolljáról szóló 18/1992. (III 30.) AB határozat (ABH 1992., 110., 113.): "Bár az Alkotmány 70/A. §-a az emberi, illetve állampolgári jogok tekintetében tiltja a megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a támadott törvényi szabályozás alanyi és tárgyi összefüggésben személyek közötti olyan megkülönböztetést jelent, amely megengedhetetlen... Nincs kellő súlyú alkotmányos indoka annak sem, hogy csak a magánszemélyek egymás közötti szerződéseire vonatkozzék az eltérő szabályozás, mert az adott tényállás lényeges elemeire nézve - a diszkrimináció tilalma folytán egyenlőségnek kell fennállnia. Ebben az összefüggésben pedig a gazdasági szempont egyforma súllyal érvényes a mezőgazdasági nagyüzem bármely tulajdonosára, továbbá a tanya-és földingatlanra vonatkozó adás-vételi szerződés bármely alanyára. Ebből következik, hogy a szabályozás alanyok közötti megkülönböztetése diszkriminatív, ezért az Alkotmánybíróság a támadott rendelkezést alkotmányellenesnek mondta ki és megsemmisítette."

Az ismertetett előzmények után valójában már kitaposott úton haladt tovább az Alkotmánybíróság, amikor 34/1992. (VI. 1.) AB határozatában (ABH 1992., 192., 200.) leszögezte: "Az Alkotmánybíróság már a 21/1990. (X. 4.) AB határozatában kifejtette, hogy az Alkotmány 70/A. §-ának jogegyenlőségi tétele nemcsak a magánszemélyek viszonyaira, hanem a jogoknak a jogi személyek közötti elosztására is vonatkozik. Következésképpen az a szabályozás, amely csak a gazdasági forgalomban részt vevő jogi személyek tekintetében ismeri el a nem vagyoni kárt, alanyok közötti diszkriminatív megkülönböztetést jelent, s ezért alkotmányellenes." "A gazdaság alanyai és a gazdasági tevékenységet nem folytató szervezetek (egyházak, karitatív, politikai stb. szervezetek) közötti megkülönböztetésnek a személyiségi jogokat védő nem vagyoni kártérítés intézményét tekintve alkotmányos alapja nincs, mert az adott tényállás lényeges elemére nézve - a személyiségi jogok védelmét illetően - az Alkotmány 70/A. §-a alapján egyenlőségnek kell fennállnia."

Ugyanakkor az Alkotmánybíróság határozottan elutasította azt a jogi álláspontot, amely megpróbálta abszolutizálni az Alkotmány 70/A. §-ában foglaltakat, s úgy vélte, hogy a jogalanyok közötti bármifajta különbségtétel diszkriminatív és alkotmányellenes. A testület egyebek között 54/1993. (X. 13.) AB határozatában (ABH 1993., 340., 342.) elvi jelentőséggel szögezte le: "A gazdasági verseny szabadságának az Alkotmány 9. § (2) bekezdésébe foglalt tétele az adórendszer mikénti alakítása tekintetében nem jelenti - az Alkotmány 70/A. §-ára figyelemmel sem azt, hogy a jogalkotónak minden gazdasági tevékenységet, minden gazdasági tevékenységet kifejtő személyt és minden, gazdasági tevékenység kifejtése számára nyitva álló jogi formát egyenlőként kellene kezelnie." "Az nem tekinthető diszkriminációnak, ha meghatározott jogpolitikai-adópolitikai megfontolások alapján a jogalkotó (az állam) eltérő adónemet vezet be az egyéni vállalkozóra és a gazdasági társaságokra."

A kifejtettek alapján az Alkotmány 70/A. §-ával kapcsolatos alkotmánybíróági gyakorlat a jogi személyek tekintetében a következőképpen összegezhető:

1. Az Alkotmány 70/A. §-ának (1) bekezdése nem csupán a természetes személyekre, hanem - értelemszerű eltérésekkel - a jogi személyekre is irányadó.

2. Ebből nem következik, hogy a jogalkotó köteles lenne a jogi személyek valamennyi típusára nézve azonos szabályokat kibocsátani, az azonban következik, hogy a jogszabály-előkészítés és a jogalkotás során valamennyi jogi személy érdekeit azonos gondossággal kell megvizsgálni a tervezett szabályozás szempontjából.

3. Épp úgy, mint a természetes személyek esetében, a jogi személyeket illetően sem szorítkozik az Alkotmány 70/A. §-ának érvényesülési köre az Alkotmányban nevesített alapvető jogokra, hanem ennél lényegesen szélesebb körben nyújt alkotmányos védelmet a diszkriminációval szemben.

4. Nem minden különbségtétel diszkriminatív, csupán az, amely önkényesen, ésszerű és alkotmányosan elfogadható indok nélkül fosztja meg a jogi személyek valamely csoportját meghatározott jogok gyakorlásának lehetőségétől, illetőleg az említett módon hozza hátrányos helyzetbe azt más jogi személyhez képest.

Az ismertett alkotmányossági teszt alapján vizsgálva a törvény 6. §-át, az a határozott vélemény alakult ki bennem, hogy az vitán felülálló módon diszkriminatív, mivel

- sem annak nincs alkotmányosan elfogadható indoka: a jogalkotó miért épp a felsorolt jogi személyek számára teszi lehetővé a termőföld tulajdonjogának megszerzését,

- sem pedig annak: a felsorolásban nem szereplő jogi személyeket miért fosztja meg sommásan és kivételt nem tűrő módon a tulajdonszerzés lehetőségétől.

Eleve el kell vetni azt a feltételezést, hogy a jogalkotó azért privilegizálta volna a törvény 6. §-ának (1) bekezdésében felsorolt jogi személyeket, mert a köztulajdont "magasabbrendűnek" tekintette volna az egyéb tulajdoni formáknál, Egyfelől ugyanis 1989. október 23. napja óta az Alkotmány 9. §-ának (1) bekezdése folytán a Magyar Köztársaságban nincs létjogosultsága az efféle különbségtételnek, másfelől a törvény 6. §-ának (1) bekezdése nem foglalja magában a köztulajdoni formák teljes körű felsorolását. Egyébként is az Alkotmánybíróság számos határozatában kimondotta: tulajdonosi minőségében még a Magyar Állam sem élvez privilégiumokat más tulajdonosokhoz képest. [Pl. 59/1992. (XI. 6.) AB határozat, (ABH 1992., 271., 273.)] Hasonló okokból ugyanígy el kell vetni azt a feltételezést is, hogy a közhatalom gyakorlása lenne a privilegizálás indoka, részint ugyanis a közhatalom gyakorlása és a tulajdonlás között nem áll fenn semmiféle összefüggés, részint az erdőbirtokossági és a legelőbirtokossági társulat semmiféle közhatalomnak nem letéteményese, ugyanakkor más, a 6. § (1) bekezdésében fel nem sorolt jogi személyek közhatalmat gyakorolnak.

Logikai kizárásos alapon tehát marad az az egyetlen szóba jöhető magyarázat, amelyre a szótöbbséggel elfogadott alkotmánybíróági határozat utal, hogy tudniillik "belföldi jogi személy és jogi személyiség nélküli más szervezet kizárása a termőföldre vonatkozó tulajdonszerzésből a szerzési tilalmak kijátszásának megelőzését szolgálja. Jogi személyen és jogi személyiség nélküli más szervezeten keresztül ugyanis a belföldi magánszemély a birtokmaximumot, a külföldi magánszemély és jogi személy pedig a szerzési tilalmat tudná megkerülni".

Egyfelől a törvény, másfelől a hatályos joganyag gondos és részletekbe menő elemzésével megvizsgáltam ezt a feltételezést is, s arra a következtetésre jutottam: ez a szem-pont nem lehet ésszerű és alkotmányjogilag elfogadható indoka a jogi személyek különböző típusai között a törvény 6. §-ában alkalmazott különbségtételnek.

Terjedelmi okokból nem vállalkozhatom arra, hogy az említett elemzést a jogi személyek Magyarországon létező valamennyi típusa tekintetében bemutassam, ezért kénytelen vagyok arra szorítkozni: példákon keresztül világítsam meg a 6. §-ban foglalt osztályozás önkényességét,

1. A 6. § (1) bekezdése privilegizálja a legelőbirtokossági társulatot azáltal, hogy bármely szerzőmódon korlátozás nélkül lehetővé teszi számára termőföld tulajdonjogának megszerzését. Ennek egyetlen ésszerű indoka és magyarázata lehetne, az tudniillik, ha a legelőbirtokossági társulatra vonatkozó jogi szabályozás maximális garanciákat nyújtana a törvény kijátszásával szemben. Ez az indok azonban elesik annak folytán, hogy a legelőbirtokossági társulat ez idő szerint még nem létező jogintézmény, a reá vonatkozó törvényjavaslat elkészült ugyan, de azt az Országgyűlés még nem fogadta el. Egy nem létező törvényről tehát felelősséggel és kellő alappal épp oly kevésbé lehet azt állítani: kizárja a most vizsgált törvényben meghatározott szerzési tilalmak kijátszását, mint ennek az ellenkezőjét. Ez idő szerint a legelőbirtokossági társulatok privilegizálásának semmiféle indoka nincs.

2. A 6. § (1) bekezdése privilegizálja az erdőbirtokossági társulatot is, amelyről az 1994. évi XLIX. törvény rendelkezik. E törvény 31. §-ának (2) bekezdése értelmében a társulat megszűnése esetén a társulat vagyonát a tagok között meg kell osztani, s a társulat tulajdonában lévő erdőterület társulati érdekeltségük arányában a tagok osztatlan közös tulajdonába kerül. Teljes mértékben nyitott tehát az ingatlanszerzési korlátozás kijátszásának lehetőségei ehhez mindössze arra van szükség, hogy egyes erdőtulajdonosok társulatot alapítsanak, a társulat jelentős nagyságú erdőt vásároljon, majd a társulat elhatározza jogutód nélküli megszűnését, s végül kezdeményezzék a tagok osztatlan közös tulajdonának megszüntetését.

Semmivel sem magyarázható, hogy miközben a 6. § (1) bekezdése privilegizálja azt az erdőbirtokossági társulatot, amelyre nézve a hatályos jogi szabályozás valóban magában rejti a tulajdonszerzési korlátozás kijátszásának reális lehetőségét, ugyanez a rendelkezés - diszkriminálja azt a vízgazdálkodási társulatot, mint jogi személyt, amelyet illetően a hatályos jogszabály - az 1977. évi 28. tvr. 16. §-ának (4) bekezdése - kimondja "a társulat jogutód nélküli megszűnése esetén a közfeladatok ellátásához szükséges vagyon - a helyi vízgazdálkodási közfeladatot egyébként ellátni köteles - önkormányzatra vagy az államra száll".

3. Arra sincs semmiféle ésszerű magyarázat, hogy a 6. § (1) bekezdése miért sorolja fel a közalapítványt és miért rekeszti ki a tulajdonszerzésből a köztestületet. Ez a jogi szabályozás olyan disszonáns helyzeteket idézhet elő, hogy miközben egy művészettörténeti kutatásokat segítő közalapítvány - amelynek történetesen semmi köze nincs a mezőgazdasághoz - korlátlanul szerezheti meg a termőföld tulajdonjogát, a Magyar Tudományos Akadémia egy agrárgazdasági kutatóintézet létrehozására vagy egy meglévő fajtakísérleti állomás területének bővítése céljára nem szerezhet földtulajdont.

4. Teljességgel elfogadhatatlan az alapítvány és a közalapítvány tulajdonszerzésének diszkriminatív szabályozása. Adott esetben ugyanis egy alapítvány és egy közalapítvány létrejöhet ugyanazon közérdekű célra, pl. volt kábítószerélvezők vagy szenvedélybetegek munkaterápiás foglalkoztatására. A közérdekű cél azonossága esetén a szerzőképességnek az alapító személyétől függő megadása vagy megvonása nem csupán az Alkotmány 70/A. §-ával ellentétes, de 9. §-ának (1) bekezdésével is.

5. Ha van a jogi személyiséggel rendelkező szervezetek között olyan, amelyre méltán ráillik a "közhasznú" jelző akkor a Ptk 57.§-ának (1) bekezdésében meghatározott "Közhasznú társaság" minden bizonnyal ilyen. E rendelkezés szerint az ilyen társaság "közhasznú" - a társadalom közös szükségleteinek kielégítését nyereség - és vagyonszerzési cél nélkül szolgáló -tevékenységet rendszeresen végző jogi személy. A közhasznú társaság üzletszerű gazdasági tevékenységét a közhasznú tevékenység elősegítése érdekében folytathat; a társaság tevékenységéből származó nyereség nem osztható fel a tagok között. Ha tehát létezne - mint ahogyan nem létezik - olyan közös ismérv, amely egyfelől összekapcsolja a törvény 6.§-ának (1) bekezdésben felsorolt jogi személyeket, másrészt garanciális szempontból megkülönböztethetővé teszi őket minden más jogi személytől, akkor a közhasznú társaságot nem lehetne kihagyni az említett felsorolásból.

Önmérsékletből nem folytatom ama példák felsorolását, amelyek mind azt támasztják alá: a jogi személyeknek a 6. § szerinti kategorizálása önkényes, ötletszerű, diszkriminatív, s ezért alkotmányellenes. A 6. §-ban foglalt kategorizálás tehát semmiképpen sem fogható fel egyes jogiszemély-típusok alkotmányosan megengedett pozitív diszkriminációjaként, hanem a jogegyenlőséget durván sértő privilegizációval állunk szemben.

A törvényalkotónak - az Alkotmány által korlátozottan - széles körű döntési lehetősége van a tekintetben, hogy bizonyos tilalmakat állapítson meg, illetőleg olyan rendelkezéseket fogadjon el, amelyek kizárják az említett tilalmak kijátszását. Az adott esetben az utóbbi célra számos alkotmányos jogi eszköz állott rendelkezésére. Ilyen pl. bizonyos jogi személyek esetében a földtulajdonszerzésnek a törvény erejénél fogva történő megengedése, míg más jogi személyek esetében eseti engedélyhez és a szükséghez képest feltételhez kötése. Azt is megtehetné volna a törvényalkotó, hogy kimondja: a törvényben meghatározott tilalmak és korlátozások irányadók a jogi személy jogutód nélküli megszűnése esetére is. Ehelyett a törvényalkotó azt a szabályozást választotta, amely a Magyarországon létező jogi személytípusok túlnyomó részét önkényesen, ésszerű ok nélkül megfosztotta a termőföldtulajdonszerzési képességétől. Az esetleges visszaélések kizárása

érdekében foganatosított tömeges jogfosztás alkotmányjogi szempontból épp oly elfogadhatatlan, mint az az intézkedés lenne, ha az ország népességének túlnyomó részét arra hivatkozással fosztanák meg személyes szabadságától, hogy gátat kell szabni a bűnözés növekedésének.

Dr. Kilényi Géza s. k.,

alkotmánybíró

A különvéleményhez csatlakozom:

Dr. Szabó András s. k.,

alkotmánybíró

Dr. Sólyom László alkotmánybíró különvéleménye

Az Ftv. 6. §-ában meghatározott kivételekkel kapcsolatos alkotmányossági aggály megalapozott. A belföldi jogi személyek és jogi személyiség nélküli szervezetek kizárását a földtulajdon-szerzésből az indokolta, hogy a külföldiek tulajdonszerzési tilalmát és a birtokmaximumot ne lehessen kijátszani. Azok a kivételek, amelyeket az Ftv. megenged, ezzel az indokkal nincsenek összhangban, azaz a kivételek Ftv. szerinti meghatározásának nincs ésszerű indoka. Nincs ugyanis biztosíték arra, hogy a jogosultak szerzési képességüket ne használják fel olyan tulajdonszerzésre, amelynek kizárása érdekében a törvény a többi jogi személyt földszerzési képességétől megfosztotta; s amíg ez a veszély fennáll, nincs ésszerű indoka a jogosultakhoz hasonló, közfeladatot ellátó jogi személyek tulajdonszerzési tilalmának sem.

Dr. Sólyom László s. k.,

alkotmánybíró

Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos indokolása

Egyetértve a határozatnak azokkal a megállapításaival, amelyek szerint a Ftv.-ben bevezetett birtokmaximum, továbbá ennek érvényesítése végett a külföldiek és a jogi személyek kizárása a termőföld tulajdonjogának megszerzéséből átmenetileg nem alkotmányellenes, szükségesnek látom a határozattal kapcsolatos néhány elvi kérdés bővebb kifejtését. Az alkotmányossági vizsgálat valódi problémája ebben a határozatban az, hogy ügyszóba válik a kérdés: kifejezett alapjogi sérelem híján megállapíthatja-e az Alkotmánybíróság, hogy az egyéb jogok korlátozása alkotmányellenes? Mi az alapja és főleg mi a mércéje az ilyen vizsgálatnak? Ennek tisztázásához két kérdés tárgyalásával szeretnék hozzájárulni: 1. Kiterjed-e a tulajdon alapjogi védelme a tulajdonszerzésre? 2. A nem alapjogi korlátozások alkotmányos megítélése.

A 21/1990. (X. 4.) AB határozatban megfogalmazott tételt a konkrét eset összefüggéseiben kell vizsgálni. A határozat összefüggéseiből pedig az következik, hogy az Alkotmánybíróság a kárpótlási folyamatban tulajdonszerzésre nem jogosultak emberi méltóságba ütköző - "személyek közötti" megkülönböztetésének tilalmát akarta kifejezni ezzel a tétellel. Az Alkotmánybíróság itt szembesült először azzal a problémával, hogy nem alapjogi sérelemre alkalmazható-e az Alkotmány 70/A. §-a szerinti diszkrimináció-tilalom. A kérdéses megállapítást az a mondat előzi meg, hogy "az Alkotmány 70/A §-a az emberi, illetve az állampolgári jogok tekintetében tiltja a megkülönböztetést". Mivel annak idején az Alkotmánybíróság még nem terjesztette ki az egyenlő elbánás elvét az alapjogokon kívüli jogokra is, az adott esetben olyan alapjogot keresett, amelyhez a megkülönböztetés vizsgálatát kapcsolhatja. A döntés érdemben azonban nem a tulajdonszerzéshez való joggal kapcsolatos diszkrimináción alapul. Az Alkotmánybíróság ugyanis kimondta, hogy "a kártalanításra ... nincs senkinek sem alanyi joga". A kártalanításban való részesülés nem létező jogát pedig nem pótolhatja a - létezőnek tekintett-tulajdonszerzési jog. A kettő között nincs összefüggés. A 21/1990. (X. 4.) AB határozat valódi és helyes indoka, amely a rendelkező részben is megjelenik, a "személyek közötti megkülönböztetés". Az adott esetben a személyek közötti megkülönböztetés abban áll, hogy ugyanabban a társadalmi folyamatban nem kezelik egyenlő méltóságú személyként az állami tulajdonból részesülőket, illetve az egykor tulajdoni kárt szenvedetteket. A 21/1990. (X. 4.) AB határozat indokolása szerint: "A volt tulajdonosoknak csakúgy, mint a nem tulajdonosoknak nem az állami tulajdonból való részesítésre van ugyanis joguk, hanem arra, hogy egy ilyen lehetőség szabályozásánál egyenlőként kezeljék őket, és mindegyikük szempontjait hasonló figyelemmel és méltányossággal értékeljék. Enélkül a megkülönböztetés alkotmányosértő." (ABH 1990., 78.) A kárpótlás vonatkozásában a 15/1993. (III. 12.) AB határozat tisztázza véglegesen a kérdést, amikor megállapítja, hogy a kárpótlási törvény éppen azért kezeli egyenlő méltóságúként a volt tulajdonosokat, hogy nincs figyelemmel sem a ténybeli, sem jogi véletlenekre, hanem az adott társadalmi folyamat elszenvedőinek szempontjait ettől függetlenül figyelembe veszi (ABH 1993., 121.).

A nem alapjogokra vonatkozó megkülönböztetés tekintetében pedig 1992-ben kimondta az Alkotmánybíróság, hogy az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében foglalt tilalom nemcsak az emberi, illetve állampolgári jogokra irányadó, hanem e tilalom - amennyiben a különbségtétel sérti az emberi méltósághoz való jogot - kiterjed az egész jogrendszerre (ABH 1992., 281.).

b) A tulajdonszerzés alapjogi védelmének elismerése dogmatikai nehézségekkel jár. A tulajdonszerzés tilalma ugyanis arra a dologra nézve, amelyik nem szerezhető meg, mindig teljes; s ezért, ha a tulajdonjog elvonásának tekintjük, kisajátításként kellene értékelni. A tulajdonszerzéshez való jog elismerése esetén azzal is szembe kellene nézni, hogy más alapjogoknak is van-e védett "várománya".

c) Az Emberi Jogok Európai Bírósága állandó gyakorlata szerint az Európai Emberi Jogi Egyezmény csakis a már megszerzett tulajdont védi, s nem vonatkozik a tulajdon megszerzésére. A Marckx-esetben (Judgement of 13 June 1979, para 50) a Bíróság kizárta az 1. Jegyzőkönyv 1. Cikke alkalmazását. Ez ugyanis nem garantál, többet, mint mindenki jogát arra, hogy "saját" tulajdonát békésen élvezze, következésképpen csakis a személy meglévő tulajdonára alkalmazandó, és nem biztosít jogot tulajdon megszerzéséhez akár törvényes öröklés, akár akarati aktus folytán. A Magas Szerződő Felek kifejezett akarata volt, hogy az Egyezmény csak a tulajdont védje, s ne terjedjen ki a tulajdonhoz való jogra, azaz az államnak nincs semmiféle kötelezettsége arra, hogy a magánszemélyt tulajdonszerzéshez vagy tulajdon élvezetéhez segítse.

Mindezzel összhangban tartalmazza a Széchenyi v. Magyarország (21344/93, publikálatlan Bizottsági kamarai döntés is), hogy a tulajdon visszaszerzéséhez az Egyezmény nem ad jogalapot, mert csakis a tényleges tulajdoni helyzetet védi.

Természetesen védi az örökléssel már megszerzett tulajdont az Egyezmény, így mindazokban az esetekben, amikor már (például ipso jure tulajdonátszállással, mint a törvényes öröklésnél nálunk) megszerzett öröklésről kell a törvény rendelkezése miatt ismét lemondani. Ekkor az ügydöntő szempont az állami beavatkozás indokoltsága lesz.

d) A német Alkotmánybíróság kifejezetten nyitva hagyta ezt a kérdést, és az ellenkező, azaz az eladói oldalról közelítette meg a problémát. A potenciális vevőt érintő szerzési tilalomnak ugyanis az eladó részéről a rendelkezési jog korlátozása felel meg. Ezért annak, a törvényi feltételnek az alkotmányossága, hogy mező- és erdőgazdasági ingatlant csakis mező- és erdőgazdának lehet eladni, elbírálható a diszkrimináció-tilalom és a tulajdoni klauzula alapján (BVerfGE 21,73,77.).

Az amerikai Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában a substantive due process-gyakorlat újabb szakaszát megalapozó Board of Regents v. Roth (408 U.S. 564,1972) kifejezetten arra az álláspontra helyezkedett, hogy csak a már meglévő vagyoni érdekek részesülnek alkotmányos védelemben. "Ahhoz, hogy egy személynek valamely előnnyel kapcsolatban vagyoni érdeke legyen, egyértelműen több kell, mint a személynek arra irányuló elvont szükséglete vagy kívánsága. Többet kell felmutatnia, mint egyoldalú várakozást vagy reményt az előny megszerzésére. Ehelyett valamely jogilag megalapozott jogcímmel kell rendelkeznie." Az amerikai ítéletek egyik állandóan visszatérő mondata, hogy az Alkotmány nem létesít vagyoni érdekeket. Ehhez törvényi jogcím szükséges. (Megjegyzendő, hogy a "szabadság" értelmezése is követi ezt a felfogást: akkor állapítható meg a szabadság sérelme, ha valamely már előzőleg is védett státuszt változtat meg hátrányosan. Paul v. Davis, 424 U.S. 693, 1976.) A védelem szélessége állandó vita és periodikus hullámváltozás tárgya. Régebben az "élet, szabadság, tulajdon" védelmét differenciálatlanul szemlélték, és általában az állami beavatkozás szabadságkorlátozó voltával foglalkoztak, most viszont először azt vizsgálják, hogy fennáll-e a fenti védett tárgyak valamelyikének sérelme.

e) A tulajdonszerzés bevonására az alapjogi védelem körébe határesetekben használható még a tulajdon fogalmának kiterjesztése is. Az Alkotmánybíróság kiterjesztette a 13. § (1) bekezdés védelmét a (dologi jellegű) vagyoni jogokra (ABH 1992., 108.). Ha a dologi jelleg kikötését, amely az alaphatározatban elég bizonytalan, fel is oldanánk, és elismernénk különféle várományok alkotmányi védelmét, a Ftv. főszabályára mindez nem illene. Hacsak nincs "alapjog a tulajdonszerzésre", a földszerzésből kizártaknak a leghalványabb tulajdonjogilag értékelhető igényük nincs arra, hogy földet vehessenek. A semmiből nem lehet tulajdonjogi várományt csinálni.

Csak az öröklésnél lehetne abba belemenni, hogy a végrendeleti örökösnek van-e itt releváns várománya. A törvényes öröklésre a Ftv. nem vonatkozik (4. §). Ezért az egész kérdés könnyebben és egyszerűbben megragadható a végrendelezési jog korlátozásaként. Ekkor ugyanazok az érvek vonatkoznak rá, mint a rendelkezési jogra. Az indítvány is a végrendelezési jogának korlátozását látszik sérelmezni. Azok védelmét, akiket bizonyíthatóan az Ftv. hatálybalépése előtt örökösnek neveztek, vita esetén a bíróságok elláthatják.

f) Az Ftv. korlátozásai elbíráthatók anélkül, hogy a "tulajdonszerzéshez való jogot" fel kellene tételezni. A tulajdonjog védelme kétségtelenül felöleli a korlátozással érintett eladók vagy végrendelkezők rendelkezési jogát. A szerzésben korlátozott fél alapjogi védelmének tisztázása viszont a "tulajdonszerzéshez való jog" problémáján túlmutató szükségesség.

2. A nem alapjogi korlátozások alkotmányossági megítélése

a) Az alapjogsérelem hiánya nem jelenti azt, hogy a jogalkotó más jogokat kedve szerint korlátozhat. A nem alapjogok is élvezhetik az Alkotmány védelmét; azonban ha ilyen eset áll is fenn, a védelem kritériumai mások enyhébbek -, mint amit az Alkotmány 8. § (2) bekezdése az alapjogokra nézve előír. Óvakodni kell attól, hogy a jogalkotó szabadságát és alkotmányos szerepének betöltését minden lépése alkotmányos problémává emelésével megbénítsuk.

Nem alapjog sérelme akkor tartozhat alkotmánybíróági elbírálásra, ha kapcsolata van az Alkotmány valamely szabályával. Az alapjogok védőkörébe sokféle jog bevonható; az Alkotmánybíróság dönti el, hogy mikor hivatkozhat még valamely alapjogra, s mikor állapítja meg az összefüggés hiányát. Ha az indítványban felvetett jogsérelem nem tekinthető valamely nevesített alapjog megsértésének, még mindig ütközhet valamely állammal, a jogállamiság alapjával, az Alkotmánybíróság által kiterjesztően értelmezett jogegyenlőséggel, s végső soron az emberi méltósághoz való jogból levezetett általános személyiségi joggal vagy általános cselekvési szabadsággal.

Az alapjogoknak nem minősülő jogokat az Alkotmánybíróság eddig több úton vonta be az Alkotmány védelme alá.

aa) Az egyik mód az volt, hogy különböző alkotmányos értékek és államcélok keretében bírálta el a jogszabályi korlátozás alkotmányos megengedhetőségét. Újabban azonban lezárulni látszik az alapjogok, az alkotmányos értékek, valamint az állami feladatok elkülönítésének folyamata. Az államcélok önálló védelmére az Alkotmánybíróság egyre kevésbé hivatkozik, helyette a megvalósításukra szolgáló konkrét alapjogok védelmén keresztül bírálja el érvényesülésüket. Az Alkotmánybíróság a piacgazdaság, versenyszabadság és hasonló államcélok alkotmányellenes megsértését csak szélsőséges esetben állapítja meg, ha az állami beavatkozás "fogalmilag és nyilvánvalóan" ellentétes az állammal (ABK 1994. április, 170.).

Eddigi gyakorlatban az Alkotmánybíróság az alapjognak nem minősülő, de alkotmányos értékből vagy állammal szemben külön levezetett "jog" sérelmének megállapítására egy, a szükségesség/arányosságnál enyhébb mércét alkalmazott. A szerződési szabadság például nem részben alapjogi védelemben - "még lényegi tartalmat illetően is korlátozható" -, de az Alkotmánybíróság megkívánja a korlátozás "alkotmányos indokoltságát" (ABH 1991., 159., 378.).

ab) A másik út az egyenlő elbánás elvének kiterjesztése az egész jogrendszerre (ABH 1992., 280.). Ez mind a diszkrimináció-tilalom általános érvényének kifejezett kimondását tekintve, mind pedig az emberi méltóság sérelmének, mint feltételnek és mércének fenntartása miatt alapvető tétel.

Az Alkotmánybíróság azt is kimondta, hogy ha nem eleve jogosultak megkülönböztetéséről van szó, akkor csak az követelhető meg, hogy a nem egyenlő kezelésnek ésszerű oka legyen, azaz ne minősüljön önkényesnek (ABH 1991., 62.).

ac) A jogállamiság érvényesülését avagy sérelmét az Alkotmánybíróság szintén nem az alapjogi teszttel dönti el, hanem önálló kritériumokat alkalmaz. Mivel az Alkotmánybíróság gyakorlatában a jogállamiság legfőbb ismérve a jogbiztonság, a technikai mércék is ebből következnek, mint például a norma világosságának követelménye (ABH 1992., 80.; 1993., 180). Maga a jogbiztonság azonban azt a tartalmi követelményt is támasztja, hogy ne kerülhessen sor önkényes döntésekre. A törvényességi óvás intézményét többek között azért minősítette alkotmányellenesnek az Alkotmánybíróság, mert a jogosultak teljesen szabad mérlegelési jogköre az óvás emelésére a bírói eljárások kiszámíthatóságát és a jogerő intézményét teljesen bizonytalanná tette (ABH 1991., 66., 67.) Általában is megállapítható, hogy a törvényhozói vagy jogalkalmazói önkény a jogállammal nem fér össze.

b) Mindezen módszerek között összefüggés van, hiszen ugyanarra a problémára kereste a megoldást az Alkotmánybíróság. Most lehetőség kínálkozik az eddigi gyakorlat egységes szabályba foglalására.

ba) Az alapjogok korlátozhatóságát az Alkotmány 8. § (2) bekezdése szerint kell elbírálni; erre az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata a szükségesség/arányosság tesztet alkalmazza.

Az alapjognak nem minősülő jogok a 70/A. §-a 2. § (1) bekezdés és az 54. § (1) bekezdés közvetítésével kapcsolhatók be az alkotmányos védelembe.

bb) A 70/A. §-ban nevesített szempontok szerinti tiltott megkülönböztetés aggálytalanul kiterjeszthető mindenfajta jogra az emberi és állampolgári jogokon kívül is. (A legtöbb ilyen megkülönböztetés egyúttal valamely más alapjog sérelme miatt is bizonyosan alkotmányellenes; például a vallás, a politikai vagy más

vélemény szerinti diszkrimináció a véleménynyilvánításhoz való jog sérelme is; a nem szerinti megkülönböztetés egyben a férfi és nő egyenjogúságának megsértése; a nemzet szerinti a nemzeti kisebbségi jogoké stb.)

A nem alapjogokat érintő, bármely más szempont szerinti megkülönböztetés is alkotmányellenes, ha az emberi méltósághoz való jogot sérti. Ez az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata. Ha a megkülönböztetés az Alkotmánybíróság által eddig alkalmazott ismérvek szerint - "önkéntes", azaz "indokolatlan", vagyis nincs ésszerű oka, akkor sérti az emberi méltósághoz való jogot, mert az ilyen esetben bizonyosan nem kezelték az érintetteket egyenlő méltóságú személyként, s nem értékelték mindegyikük szempontjait hasonló figyelemmel és méltányossággal.

Következésképpen valamely alapjognak nem minősülő jog tekintetében alkotmányellenes a megkülönböztetés, ha nincs ésszerű indoka.

bc) Az emberi méltóság sérelme megállapításának ez az ismerte - az önkényesség - minden esetben alkalmazható a nem alapjogi sérelmek alkotmányellenességének mércéjéül, ha az Alkotmánybíróság e sérelmeket akár az egyenlő elbánás, akár a jogállamiság sérelme címén, akár közvetlenül az általános személyiségi jog (cselekvési szabadság) korlátozása miatt alkotmányossági vizsgálat alá vonja. A törvényhozói vagy jogalkalmazói önkény ellentétes a jogállamisággal, a jogegyenlőséggel és az emberi méltósággal, akkor is, ha nem alapjogot érint. A fentiek szerint az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlata is ezen a közös ismérven alapult, még ha az összefüggést a különböző szóhasználat különösen az egyenlő elbánás tekintetében-nem is tette nyilvánvalóvá.

Természetesen az önkényesség, azaz az ésszerű indok hiánya épp olyan általános, s inkább módszertani mintsem tartalmi ismérv, mint az alapjogsérelmek elbírálásánál használt szükségesség és arányosság. Ugyanúgy mint ott, a nem alapjogok tekintetében is az Alkotmánybíróság egyes döntéseinek kell kialakítania a tartalmi követelményeket.

Ugyancsak az Alkotmánybíróságnak kell esetenként eldöntenie, hogy az emberi méltósághoz való jog sérelmét mikor vizsgálja alapjogi kritériumok szerint, és mikor alkalmazza eredetileg nem alapjogi sérelmek bevonására az Alkotmány védelme alá. Ez utóbbi esetben az enyhébb mércével kell mérnie. A határok nem húzhatóak meg általában; szükség lehet bizonyos életviszonyok különös védelmére, vagy indokolhatja a szigorúbb mércét valamely jogintézmény sérelme. Az Alkotmánybíróság a szigorúbb mérce alkalmazásával bizonyos jogokat alapjogi minőségre emelhet, azaz az emberi méltóság anyajogából nevesített alapjogokat különíthet el. Így állapította meg pl. az Alkotmánybíróság "a gyermek jogát vérségi származása kiderítéséhez" (ABH 1991., 272.), vagy "a házasságkötés szabadságához való jogot" (ABH 1992., 123.). Az emberi méltóság alapjogának felhívását indokolhatná, ha a büntetőjogban objektív felelősség alkalmazásáról lenne szó (ABH 1992., 88.). Hasonlóképpen, a szerződési szabadság kiterjedt korlátozása, amely már az intézmény érvényesülését veszélyezteti, közvetlen alapjogi védelmet indokolhat.

3. Az ésszerű indok követelményének alkalmazása az Ftv.-re

a) A mostani alkotmányossági vizsgálatnál a tulajdonjog sérelme csak annál a félnél jöhet számításba, akinek már van földtulajdona (potenciális eladó és Végrendelkező; haszonbérlet esetén, már fennálló haszonbérletet tekintve mindkét fél, mert a haszonbérlet tulajdoni védelemben részesülő vagyoni jog); A tulajdont szerezni kívánó azonban nem részesül tulajdoni védelemben.

Kétségtelen, hogy mindkettőjük szerződési szabadságát korlátozza a Ftv. A szerződési szabadság azonban a tulajdonos számára rendelkezési jogának egyik megvalósulása, s így normális alapjogi védelmet kell kapnia. Annak számára, aki még nem tulajdonos (vagy nincs más alkotmányosan védett pozíciója, például nem kap védelmet a vállalkozáshoz való jog révén sem), a szerződési szabadság végső soron az általános személyiségi jog, mint általános cselekvési szabadság része. Ugyanez áll a szerzőképességre is, ami szintén nem áll a tulajdont illető alapjogi védelem alatt, de az általános személyiségi jog révén alkotmányos védelmet kaphat (márcsak a jogalanyiség, jogképesség, szerzőképesség egyre szűkülő levezetésén keresztül is).

Az általános személyiségi jogot (lényeges tartalmát) a szerződési szabadság vagy a szerzőképesség általános vagy nagymérvű korlátozásai sértik. Ha viszont a korlátozás vagy kizárás csak egyes tárgyakra vonatkozik, és a szerződési szabadságnak másutt még tág tere marad, az egyéni cselekvési autonómiát az önkényes, ésszerű indok nélküli beavatkozásoktól védi az Alkotmánybíróság.

[A fentiekkel összhangban áll a szerződési szabadság német értelmezése, amely szerint csak a személyiség szabad kibontakozását lényegében gátló korlátozások alkotmányellenesek, továbbá a tulajdonszerzéshez való jognak szintén a szabad kibontakozás jogához utalása. Ugyanez a gondolat mutatkozik meg egy amerikai

ítéletben is: az a törvény, amely a személyek valamely csoportját általában megfosztja a tulajdonszerzés képességétől (generál power to acquire property), érvénytelen (Holden v. Hardy, 169 US 366).]

b) A birtokmaximum alkotmányosságát a szerzőképesség és a szerződési szabadság ésszerű indokai vizsgálatával kell elbírálni. A korlátozás ésszerűségének ki kell terjednie a törvényhozó céljára és a megvalósítás eszközére is. (Ha a cél alkotmányosan megengedett, a tulajdonosokat érintő - valójában kényelmi- korlátozás arányosnak minősíthető.)

Az "egészséges birtokstruktúra" meghatározása - különösen az Alkotmánybíróság újabb gyakorlatának fényében (ABH 1991., 62.; 1993., 249.; 1993., 380-382.; ABK 1994. április, 170., 171.) - mint a gazdaságpolitika része, a jogalkotóra tartozik. Alapjogsértés esetét kivéve az Alkotmánybíróság csak akkor léphet közbe, ha ez a földbirtokpolitika "fogalmilag és nyilvánvalóan kizárná a piacgazdaság létét", vagy ha ésszerű indok nélkül korlátozza az egyéb, alapjognak nem minősülő jogokat.

Az ésszerűség vizsgálatánál az Alkotmánybíróságnak arra kell szorítkoznia, hogy a birtokmaximum nem eleve alkalmatlan-e a törvényhozó célja elérésére, azaz az éppen lezajlott földbirtokreformmal kialakított helyzet megszilárdítására, a reális földárak hiányában a koncentráció fékezésére, mindaddig, amíg a földárak nem alakulnak ki. Lehetséges, hogy más módszerek, esetleg éppen a földpiac teljes felszabadítása, hasonlóképpen piaci viszonyokat eredményeznének. A választás és a felelősség azonban az Országgyűlésé; az Alkotmánybíróság csak a nyilvánvalóan téves prognózis vagy az eszközök egyértelmű alkalmatlansága esetén avatkozik be. Nem alapjogi sérelemmel jár ugyanis az adott földbirtokpolitika megvalósítása; márpedig a jogkorlátozás elkerülhetlenségét és a szóbajövő eszközök közül a legkevésbé korlátozó módszer választását csakis alapjog megsértése esetén követeli meg az Alkotmány.

c) A haszonbérlet vonatkozásában a köztársasági elnök kérdése csakis úgy érthető, hogy alkotmányellenes-e, hogy az államot és az önkormányzatot kivéve mindenki másra vonatkozik a legfeljebb 10 éves időtartam előírása.

A különbségtételnek azonban nincs jelentősége. Ezért azt az érvet sem kell vizsgálnunk, amely a 10 éves korlátozást indokolni hivatott. (Az "örökhaszonbérlet" kialakulásának megelőzése.) Haszonbérleti szerződés az Ftv. szerint ugyanis eleve csak határozott időre köthető. [Ezt a Ptk, 461. § (2) bekezdésével összhangban álló eltérést a főszabálytól senki nem kifogásolta.] Annak pedig semmi akadálya sincs, hogy a haszonbérlet a határozott idejű szerződés lejártá után új szerződéssel folytassa a bérletet. Sőt, ezt a Ftv. 21. §-a kifejezetten biztosítja azzal, hogy a volt haszonbérletnek előhaszonbérleti jogot ad.

Dr. Sólyom László s. k.,
alkotmánybíró

*